

SOSYAL SİYASET VE EKONOMİ SİYASETİ [*]

İlim hayatın yardımcısıdır. Bunu ekonomi siyaseti ve sosyal siyaset gibi siyasal ilimlerin isimlerinden de anlamak kabildir. Avrupada hayat *ekonomi siyaseti* sahasında bir kaç nazariyenin ve nazariyecinin tesiri altında bugün ne kadar derin değişikliklere uğramış bulunuyor! Bunun için bir François Quesnay, bir Adam Smith, bir Friedrich List ve içerisinde bulunduğumuz zamandan da bir Irving Fisher, John Keynes ve nihayet bir Gustav Cassel ismini hatırlamak kâfidir. İlmî esaslara dayanan *sosyal siyasete* gelince, bunun umumiyette tanınması ve geniş bir tesir sahası kazanabilmesi için daha çetin bir mücadeleye atılması lâzımgeliyor. İlmî ekonomi siyaseti, o arada bilhassa para siyaseti, maliye siyaseti ve ticaret siyaseti üzerinde 400 bu kadar seneden beri işlendiği halde sosyal siyaset nisbeten çok genç, henüz altmış yıllık bir ilim şubesidir.

Sosyal siyasetin en şiddetli aleyhtarları, çok şayanı dikkattir ki, hemen her yerde, bilhassa İngilterede, Almanyada ekonomi siyasetinin nazariyecilerinden ibaretti. Onlar sosyal siyasetin başlı başına müstakil bir ilim haline getirilmesini fazla görüyorlar, üstelik tatbiki sosyal siyaseti de tehlikeli addediyorlardı; hür bir devlette makul olan biricik siyaset iktisadın kendi haline serbest bırakılmasıdır, diyorlardı; herkese aralarında serbest olarak - alım satım, kira, karz, iş akitleri gibi -

[*] İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinin açılması münasebetile 4 Şubat 1937 perşembe günü Profesör G. Kessler tarafından verilen konferans.

iktisadî mahiyette akitler yapmak hürriyetini verin, o vakit her kesin vaziyeti düzelir; herkes cemiyette istidadına, başardığı işlere ve muvaffakiyetlere uygun bir yer bulur. İçtimaî düzen ve içtimaî ilerilik iktisadî serbestiden kendi kendine doğar, yetişir. Rasyonel, yani liberal bir ekonomi siyasetinden başka sosyal siyaset olamaz.

Bu itirazlar çok ciddi bir şekilde gözden geçirmeğe değer; böyle bir tetkik, 1936 da "İş kanunu" ile öteden beri sosyal siyasetin tatbik edildiği memleketler sırasına girmiş olan Türkiye için de faydeli ve istifadelî olacaktır. Acaba sosyal siyaset hakikaten ekonomik bir takım zararlar doğuracak yanlış bir fikrinmi mahsulüdür? Devletin, hakim bulunduğu saha içerisinde iş akitlerine müdahale etmesi lâzım mıdır? İş aktini muayyen bir düzene koymak, belki de iş zamanını tahdit etmek, kadınları, çocukları korumak, yahut şu veya bu türlü işlerden temamiyle uzaklaştırmak, hattâ belki de ücret meselelerine karışmak devlet için bir zaruret midir? Devlet işletmelerin sıhhi vaziyetini kontrol etmelimi, ücret alan kimseler için hastalık, sakatlık, ihtiyarlık sigortalarını organize etmelimi, müteşebbisleri, işletmelerinde çalıştırdıkları işçi ve müstahdemleri kazalara karşı sigorta etmeğe mecbur tutmalı mı? Diğer taraftan işçilerin ve müstahdemlerin, vaziyetlerini düzeltmek maksadiyle bizzat kendi kendilerini teşkilâtlandırmalarına, sendikalar ve kooperatifler kurmalarına, müteşebbislerle toplu olarak görüşmelerine, gıda maddelerini toplu olarak almalarına, evlerini toplu olarak inşa etmelerine, kısaca devletin teşriî yardımları yanında "kendi kendilerine bakmalarına" müsaade edilmeli mi? "Ekonomik kuvvetlerin serbestçe hareketi", ne üstün veya altın yapılan bu müdahaleler ulusal ekonomi bakımından faydelimidir, yoksa lüzumsuz ve değersizmidir, yahut da - daha ileri gidelim - ulus ekonomisi için bütün bütün tehlikeli olan bir şeymidir? Yoksa böyle değil de sosyal siyasetin ulus ekonomisine faydeli olabilmesi için aşamayacağı ve aştığı zaman da tehlikeli bir hal olabileceği sınırlar mı mevcuttur? Çalışma zamanının kanunla 14 saatten 10 saate indirilmesi faydelidir de 10 saatten daha aşağıya, meselâ 6 saate indirilmesi zararlı mı olacaktır? Belki bütün ücretlerin iki misline çıkarılması ulusal ekonomi için faydeli, fakat on misline çıkarılması zararlı olabilir. Hudutları kim tayin edecek? Sosyal sigorta teşebbüslere para hususunda bazı mükellefiyetler yükler, bu mükellefiyetler acaba hangi noktaya

kadar ilerileyecektir ?

Şayet fabrikalarda kadınların ve çocukların sıhate muzir işlerde çalıştırılması menedilecek olursa bu zavallılar ne ile geçinecek, ne ile yaşayacaklar? Devlet müdahaleleri veya kendi kendine bakım şekillerinden birile işletmelerin sıhhi şartları düzeltilmek istenirse neticede dünya kadar para sarfedilerek fiatların yükselmesine sebebiyet verilmiş olmaz mı? Burada ne kadar ileri gitmek kabil olabilir? Belki de bu suale verilecek cevap muhtelif metalara göre başka başka olacaktır; ihtimal ekmeğin, kömürün pahalılaşması ulus ekonomisi bakımından tehlikeli, tütünün, yahut rakının pahalılaşması ise faideli olabilir. Bunu kim tayin edecek?

Hiç şüphesiz bütün bunların hakikaten bir hududu olacaktır, ve bu hudutları bulmak ilmî esaslara dayanan sosyal siyasetin en güç vazifelerinden birini teşkil eder. Eski liberal ekonomi siyasetinin telâkkisine göre, ulus ekonomisi içerisinde tek büyük bir *ücret fonds'u*, mevcuttur, bütün ücretler ve maaşlar bu kaynaktan ödenir. Bir işçi zümresi için ücretlerin yükseltilmesi netice itibarile diğer yerlerde ücretlerin aynı nisbette düşmesine sebebiyet verir.

Bu telâkki hiç şüphesiz yanlıştı; bütün ücret ve maaşların esasını teşkil edecek böyle bir *ücret fonds'unu* bize sarih bir şekilde kimse ispat edemez. Fakat bu yanlış görüşün yine ne olsa doğru olan bir tarafı da yok değildir: müşterek ekonomik faaliyetlerimizin, *sosyal mahsul* adını verdiğimiz umumî bir neticesi vardır. Nihayet aramızda bölünen servet te bu *sosyal mahsul* den başka bir şey değildir. Ulus ekonomimizin ücretleri, faizleri, rantları, maaş ve kazançları hep bu mahsulden meydana gelir. *Sosyal mahsul* den daha fazlasını tevzi ve taksim etmeğe imkân yoktur. *Sosyal mahsul* küçükse, aldığımız gelir de tabiatile mahdut olacaktır. "Para," da nihayet *sosyal mahsul* üzerine yapılan bir havaleden başka bir şey değildir. Yarından itibaren bütün ücretleri ve maaşları on misli artıracak olsak *sosyal mahsul* yine olduğu gibi kalır, değişmez. Bu suretle talep fazlalaşacağı için para cephesinden bütün fiatların yükselmesine sebebiyet verilmiş olur, binaenaleyh gündelikle geçinenlerin de vaziyeti her hangi bir şekilde düzelmiş olmaz. Fransa 1936 da bu bakımdan nisbeten dar bir ölçüde olmakla beraber çok dikkate değer tecrübelerde bulundu.

Fakat ücretler birdenbire değil de yavaş yavaş ve adım

adım yükselecek olursa, o vakit faizlerin, rantların ve kazançların hesabına olmak üzere ücretler bir miktar genişleyebilir; böylelikle *sosyal mahsulün bölünmesinde* - belki de memnuniyetle karşılanacak - bir değişme yol açılmış olur, gündelik alan kimseler, faiz veya kârla geçinen kimselerin sırtından bir parça yükselmeğe ve kalkınmağa muvaffak olabilirler. Bu, İngiltere ve Almanyada sosyal siyasetin tesirile gerçekten bir hakikat halini almıştır. Fakat sosyal siyaset neticesinde, şayet kabil olur da gündelik alanların çalışma istekleri ile başardıkları hizmetler de artarsa, bununla o vakit *sosyal mahsulün* hakikaten fazlalaşması imkânları hazırlanmış olabilir: şimdi bölünme hadisesi aramızda eskisinde olduğundan daha başka şekiller altında cereyan edecektir, fakat şüphesiz bölünecek servet te eskisinden daha çok fazladır. Bu, tabiatile çok arzu edilen bir neticedir. Gerçek, bugün kuvvetli bir sosyal siyaset temeline dayanan memleketler hemen de umumiyetle *sosyal mahsul* leri bereketli olan "zengin memleketler" dir: İngiltere, İsviçre, Almanya, Avustralya, Yeni Zeland. İlmin burada tetkik edeceği nokta şu olacaktır: Aceba bu memleketlerin o kadar kısa zamanda gelişmeleri ve kalkınmaları gerçekten tatbik ettikleri enerjik sosyal siyasete sıkı bir sebebiyet münasebeti ile bağlı bulunuyor muydu?

Sosyal siyaset, teşebbüslerin kazançlarını az çok tehlikeye koyduğu için, öteden beri müteşebbüslerin pek hoşuna gitmemiş ve onlar tarafından mütumadiyen tenkit edilip durmuştur. Şüphesiz Türkiyede de İş kanunu meriyet sahasına konup her yerde büyük bir enerji ile tatbik edilmeğe başlanınca, bu gibi şikâyetler orada da zaman zaman kulağımıza çarpacaktır. Gerçi kârın ücretlerin lehine olmak üzere azaltılması kısmen de sosyal siyasetin göz önünde bulundurduğu gayelerden biridir. Fakat cemiyette sosyal mahsulün bölünme şeklini değiştirmekten maksat teşebbüslerin içinden çıkılmaz, müşkül bir vaziyete sokulması da demek değildir. Ekonomik hayatın yeni vaziyete alışabilmesi ve uyabilmesi için sosyal siyasetin ihtiyatlı, yavaş ve adım adım ilerlemesi lâzımdır. Günde 12 saat yerine 8 saat çalışan bir insanın kazanılan boş zamandan hakikaten makul bir şekilde istifade etmeği öğrenmesi için bir alışkanlık devresine ihtiyacı vardır.

Ekonomik hayata sosyal siyasetinin bu kadar müdahale etmesine ne hacet var? Ücretlerin, fiatların, insanların böylelikle

mütemadî bir harekete kapılmasını muhafazakâr zihniyetler ekseriya bir bozukluk ve karışıklık olarak telâkki etmek isterler. Fakat cemiyette her ilerilik nihayet eskinin bozulmasından başka neyi ifade eder? Unutulmamak lâzımdır ki, sosyal siyasetin sebebiyet verdiği her arıza, her bozukluk nihayet cemiyet bütünüünün korunması maksadını göz önünde tutar. İçerisinde yaşadığımız cemiyetin, varlıklarından vazgeçmiyeceğimiz çok kıymetli zümreleri işlerin fazla uzunluğu, işletmelerde sıhhi şartların kötülüğü, gelirlerin çok az olması gibi sebeplerle zaman zaman büyük bir tehlike karşısında kalabilirler. Onların sefalete düşmesi bütün bir cemiyet için zarardır. Yükselmelerinden de müstefit olacak yine bütün cemiyettir. Binaenaleyh, onların ilerilemesine yardım etmek tek başına ferdlere karşı veya münferit sınıflara karşı yapılan bir hayırkârlık demek değildir: belki bir bütüne karşı ifa edilen bir hizmettir. Sağlam, hoşnut, karınları tok, müterakki insanlar ekonomik varlığımızın en büyük servetini teşkil ederler; zaten bütün iktisat bu insanlar için çalışır. Münferit bir teşebbüs için tek başına bir işçi nihayet bir "şey" den, bir objeden başka ne olabilir? Alelade ham maddeler, makineler nasıl alınıp satılıyorsa, onların iş kuvveti de öylece satın alınır; binaenaleyh, bu matanın da diğerleri gibi ucuzca elde edilmeğe çalışması kadar tabii bir şey olamaz. Fakat cemiyetin bütünü ve onun organizasyonu olan devlet için, çalışan bu insanlar fail, süje vaziyettedirler; onların yıkımı bütün bir devletin ve cemiyetin yıkımı demektir. Bu itibarla, yaşayışımız için mevcudiyetleri zarurî olmakla beraber bir çok tehlikeler karşısında kalan grupları ve sınıfları koruyan, ileriye götüren müstakil bir sosyal siyasetin, şu veya bu istihsal şubesini teşvik eden ekonomi siyaseti yanında kendisine göre bir manası ve kendisine göre bir kıymeti olmak gerektir. *Ekonomi siyaseti metaları düşünüyorsa unutulmamak lâzımdır ki, sosyal siyaset de insanları düşünür!* Biz her ikisinden de vaz geçemeyiz. Yeni İktisat Fakültesinde üniversite okurlarımız her iki disiplini de lâyıkile görürler ve öğrenirlerde bundan bundan yine fazlasile istifade edecek memleketimizin iktisat ve cemiyet hayatı olacaktır.

Dr. G. KESSLER

Sosyoloji Ord. Profesörü

Çeviren:

Sabri F. Ülgener

İktisat Asistanı